

TA'LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUV VA INNOVATSION
TEXNOLOGIYA TUSHUNCHASI VA UNING MOHIYATI

Yo'ldoshev Sarvarbek Uktamboy o'g'li
Urganch davlat pedagogika instituti
Musiqa ta'limi va san'at mutaxassisligi
2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Maqolada musiqa madaniyati fanini o'qitishdagi innovatsion texnologiyalardan foydalanish mohiyati va tushunchalari haqida gap boradi.

Kalit so'zlar: musiqa savodxonligi, musiqa tinglash, musiqiy ritmik harakatlar, elektron pochta, “Google + hangouts, Skype”.

MODERN TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE TECHNOLOGY IN
EDUCATION, TECHNOLOGY AND ITS THEORY

Urgench state pedagogical institute
Music education and specialty
Yuldashev Sarvarbek Uktamboy's son,
graduate student of the 2nd stage

Abstract: The article deals with views and discussions of new technologies in teaching music culture.

Keywords: music literacy, music listening, musical rhythmic drawing, e-mail, “Google + hangouts, Skype”.

Yurtimizda barcha sohalar qatori ta'lim tizimida ham keng qamrovli yangilanishlar va ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bunga keng jamoatchilik muhokamasi natijasida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni PF-60 “Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari”¹ tamoyiliga asosan ishlab chiqilgan yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va uni “Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili”da amalga oshiriladigan dasturi tasdiqlandi.

Yurtimizda ta'limga berilayotgan e'tibor va o'zgarishlar yildan-yilga o'zining ijobiy samarasini bermoqda. Ma'lumki, ta'lim sifati samaradorligini oshirish uchun islohatlar va ilmiy tadqiqot faoliyatining o'rni ahamiyatlidir. Bugungi kunda yosh avlodaga nafaqat ta'lim berish ularni kelgusi katta hayotga tayyorlash ham lozim. Buning uchun o'quvchi-yoshlarda ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topish uchun turli

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son

ko‘nikma va tajribalar muhim. Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun biz rivojlangan davlatlar ta‘lim tizimini o‘rganib tahlil qilib, ijobiy xususiyatlarini o‘zimizning qadriyatlarimizga moslashimiz lozim. Bugungi kunda barchamizga juda zarur bo‘layotgan ta‘limda multimedia vositalaridan foydalanib dars samaradorligini shakllantirish o‘zining natijasini ko‘rsatmoqda.

Ta‘lim mazmunini yangilash, takomillashtirish va sifat ko‘rsatkichlarini oshirish barobarida o‘qituvchi – murabbiylarning malakasini oshirish, ularning ilm – fan taraqqiyoti bilan hamqadam borishini, ayniqsa barcha sohalarga keng kirib kelgan va qo‘llanilayotgan axborot texnologiyalari, interfaol usullardan unumli foydalana oladigan, kompyuter bilan erkin muloqot qila oladigan va o‘z faoliyatida, dars samaradorligini ta‘minlashga tadbiq eta oladigan darajada tayyorlash, manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda yangi o‘quv o‘rinlarini yaratish va maktab o‘quvchilarini kasb-hunarga o‘qitish bo‘yicha chora tadbirlar bugungi kunning muhim vazifalaridandir.

O‘qitish jarayonining samaradorligini oshirishda ta‘limga multimedia vositalaridan mohirona foydalanish muhim o‘rin tutadi. Zero, an‘anaviy ta‘limda o‘quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o‘rgatilgan bo‘lsalar, rivojlantiruvchi ta‘lim mezonlariga muvofiq bilimlarni o‘quvchilarning o‘zlari o‘rganishi, tahlil qila olishi, xulosalarni ham o‘zlari keltirib chiqarishiga yo‘naltirilishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan umumiy o‘rta ta‘lim tizimida multimedia vositalaridan foydalanish, ularni amaliyotga keng tadbiq etish ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qiladi².

Ta‘lim jarayonida zamonaviy yondashuvlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish muammosi bo‘yicha ilmiy-adabiy manbalarda ko‘rsatilgan yondashuvlarni ko‘rib chiqsak: S. N. Sazonova va T. V. Volosovets, barcha sub’ektlarning maqsadli faoliyatini boshqarish ta‘lim muassasasining maqbul ishlashi, majburiy rivojlanishi, shakllanishi va barqarorlashishini ta‘minlaydi, deb hisoblashadi³.

Kasbiy va pedagogik yondashuvlardan kompetentsiyalarning samarali amalga oshirilishini ta‘minlaydigan shaxsiy va kasbiy fazilatlar to‘plami sifatida qaraladi. Kompetentsiyaga asoslangan yondashuv so‘nggi yillarda tobora ommalashib borayotgan pedagogik fikrning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir.

² Альмяшева Л.В. Социализация молодежи посредством студенческих объединений // Вестник Челябинского государственного университета. - Челябинск. - 2013. – С. 141-143.

³ Инновации и современные технологии в системе образования: материалы II международной научно-практической конференции 20–21 февраля 2012 года. – Пенза – Ереван – Шадринск: Научно-издательский центр «Социосфера», 2012. – 388 с.

V. N. Vvedenskiy quyidagilarni ta’kidlaydi:

➤ o‘qituvchining kommunikativ kompetentsiyasi professional integral sifat sifatida. Ushbu kompetentsiyaning asosiy tarkibiy qismlari: ekstraversiya, to‘g‘ri tashkil etish qobiliyati va fikr-mulohaza, nutq qobiliyati, eshitish va tinglash qobiliyati, hissiy barqarorlik;

➤ axborot kompetentsiyasi, shu jumladan o‘zi, boshqa o‘qituvchilar va talabalarning ish tajribasi to‘g‘risidagi ma’lumotlar miqdori;

➤ o‘qituvchining o‘z xatti-harakatlarini boshqarish qobiliyatining mavjudligini o‘z ichiga olgan tartibga soluvchi kompetentsiyasi.

Bunga quyidagilar kiradi: rejalashtirish, maqsadlarni belgilash, barqaror faoliyat va safarbarlik, aks ettirish, faoliyat natijalarini baholash. O‘qituvchi faoliyatining asosiy belgilovchi omillari o‘qituvchining intellektual va pedagogik kompetentsiyasining axloqiy qadriyatlari bo‘lib, u sintez, tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, mavhumlashtirish, konkretlashtirish va boshqa fikrlash jarayonlari bo‘yicha ko‘nikmalar to‘plami sifatida qaraladi. Shuningdek, tanqidiy fikrlash, moslashuvchanlik, fantaziya, o‘xshashlik kabi qaliy fazilatlar.

Kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalar to‘plami bilan belgilanadigan o‘qituvchining operatsion kompetentsiyasi: *tashkiliy, bashoratli, proeksion, fan-uslubiy, ekspert, pedagogik improvizatsiya ko‘nikmalari* [10]. Yu. I. Kalinovskiy kompetentsiya tushunchasiga yettita yetakchini ajratib, kasbiy ko‘nikma va qobiliyatlarni kiritadi:

- **fundamental** (falsafiy va antropologik bilimlarning predmetli psixologik va pedagogik bilimlar bilan o‘zaro bog‘liqligini ta’minlaydigan fan asoslari bo‘yicha nazariy bilimlarning mavjudligi, fan bilimlarining kengligi va chuqurligi, tahlil qilish va sintez qilish qobiliyati);

- **axborot** (axborot texnologiyalaridan foydalanish qobiliyati va axborot makonida harakat qilish qobiliyati);

- **kommunikativ** (bag‘rikenglik va ijtimoiy intellekt);

- **tadqiqot** (pedagogik aks ettirishni tashkil qilish qobiliyati va qobiliyati);

- **integral** (tafsilotlarni qo‘shish orqali ob‘ektni takomillashtirish qobiliyati);

- **amaliy** (maqbul qarorlar qabul qilish va ko‘plab shartlar asosida to‘g‘ri qarorlar qabul qilish qobiliyati);

- **boshqaruv**⁴.

Pedagogik tajriba shuni ko‘rsatadiki, musiqiy ta’lim muammolarini hal qilish o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligidan boshlanadi. O‘qituvchining pedagogik kasbiy mahorati samarali va sifatli o‘sishtirish va pedagogik kompetentsiyalarni o‘z

⁴ Калиновский, Ю.И. Развитие социально-профессиональной мобильности педагога в контексте социокультурной образовательной политики региона. Дис. д.пед.наук [Текст] / Ю.И. Калиновский – С.Пб., 2001.

vaqtida o‘zlashtirmasdan mumkin emas. Shunday qilib, nafaqat ma’lum bir sohadagi asosiy bilimlarga, balki umumiy madaniyatga, shu jumladan axborot madaniyatiga asoslangan bunday ta’lim dolzarbdir. Shu munosabat bilan, har bir o‘qituvchi zamonaviy innovatsion texnologiyalari sohasida tayyorgarlikka muhtoj deb ta’kidlashimiz mumkin.

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa madaniyati jarayonida o‘quvchilarining turli xil musiqiy faoliyat turlarida rivojlanishiga qaratilgan:

- musiqa savodxonligi;
- musiqa tinglash;
- vokal ijro etish;
- musiqiy ritmik harakatlar;
- bolalar musiqa asboblari bilan chalish.

Yu.M. Gorvitsning ta’kidlashicha, texnologiya va ma’lumotni mohirona va samarali biladigan odam boshqacha, yangi fikrlash uslubiga ega, yuzaga keladigan muammolarni baholashga, o‘z faoliyatini tashkil etishga tubdan boshqacha yondashadi⁵.

Zamonaviy talablarga asoslanib, musiqa o‘qituvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy usullarini aniqlash mumkin:

- AKTdan foydalanish uchun ijobiy motivatsiyani shakllantirish;
- ovoz va grafikani qayta ishlash va ko‘paytirish, fotosuratlar va videolarni tahrirlash, Microsoft Office yordamida ishlash uchun maxsus dasturlardan foydalangan holda vizual va didaktik qo‘llanmalar va mahsulotlarni tayyorlashning uslubiy asoslarini majburiy o‘zlashtirish;
- pedagogik faoliyatda internet, elektron va raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish;
- ijodiy guruhlar va uslubiy birlashmalarda ishlash;
- eksperimental va tadqiqot faoliyatini tashkil etish;
- pedagogik texnologiyalar yangiliklarini o‘zlashtirish, innovatsion faoliyat;
- pedagogik qo‘llab-quvvatlashning turli shakllaridan foydalanish;
- kasbiy mahorat pedagogik tanlovlarida, mahorat darslarida, konferentsiyalarda, forumlarda ishtirok etish;
- o‘zingizning pedagogik tajribangizni umumlashtirish va tarjima qilish.

Ammo musiqa o‘qituvchisi ta’lim jarayonida zamonaviy yondashuvlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish samaradorligini oshirish zarurligini anglamasa, sanab o‘tilgan usullardan biri samarali bo‘lmaydi.

⁵ Горвиц, Ю.М. Новые информационные технологии в дошкольном образовании. [Текст] / Ю.М. Горвиц, А.А. Чайнова, Н.Н. Поддъяков. – М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 1998. –328 с.

Bugungi kunda axborotlashtirishni ta’lim tizimini modernizatsiya qilishning asosiy usullaridan biri deb hisoblash mumkin. Ta’lim bilan bog‘liq axborotlashtirish zamonaviy dunyoda dolzarb va muhim masala bo‘lib, zamonaviy jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri sifatida qayd etilgan. Bu jamiyatning tobora kengayib borayotgan intellektual salohiyatidan faol foydalanishni, axborot texnologiyalarini hayotning barcha sohalarini rivojlantirish bilan birlashtirishni ta’minlaydi va jamiyatning har qanday odamiga ishonchli ma’lumot manbalariga ega bo‘lish imkoniyatini beradi. Axborotlashtirish jarayonlari bilan bog‘liq jamiyatdagi o‘zgarishlar jamiyatning sifat jihatidan yangi axborot muhitini yaratishga va ilmiy-texnik taraqqiyotni tezlashtirishga yordam beradi, bu esa shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Axborot tushunchasi odamlar tomonidan og‘zaki, yozma yoki boshqa yo‘l bilan uzatiladigan ma’lumotlar sifatida talqin qilinishi mumkin. Hozirgi vaqtda zamonaviy innovatsion axborot texnologiyalari tobora kengayib bormoqda va ularni qo‘llash sohalari kengaymoqda.

Axborot texnologiyasi-ob’ekt, jarayon yoki hodisa (axborot mahsuloti) holati to‘g‘risida yangi sifatli ma’lumot olish uchun ma’lumotlarni to‘plash, qayta ishlash va uzatish vositalari va usullari to‘plamidan foydalanadigan jarayon. Axborot texnologiyalarining xususiyatlari jamiyatning axborot resurslaridan faol va samarali foydalanishni o‘z ichiga oladi, axborot jarayonlarini optimallashtirish va avtomatlashtirishga yordam beradi. Hozirgi bosqichda axborot texnologiyalari odamlar o‘rtasidagi axborot o‘zaro ta’siri modelini amalga oshirishda va ommaviy axborot vositalarini tayyorlash va tarqatish jarayonida muhim o‘rin tutadi. Axborot texnologiyalari ta’lim tizimini rivojlantirishda va jamiyatni intellektualizatsiya qilish jarayonida asosiy o‘rinni egallaydi.

Axborot texnologiyalarini joriy etishning asosiy maqsadi ta’lim muassasasining yagona axborot makonini, o‘quv jarayonining barcha ishtirokchilari: *ma’muriyat, o‘qituvchilar, o‘quvchilar va ularning ota-onalari* ishtirok etadigan va axborot darajasida bog‘langan tizimni yaratishdir. Buni amalga oshirish uchun an’anaviy o‘qitish usullari va zamonaviy axborot texnologiyalarini birlashtira oladigan tayyorlangan pedagogik kadrlar kerak. Zamonaviy axborot texnologiyalarining ta’lim sohasi bilan o‘zaro ta’siri o‘qituvchilarga ta’limning mazmuni, usullari va tashkiliy shakllarini sifat jihatidan o‘zgartirishga imkon beradi. Ushbu texnologiyalarning ta’limdagi asosiy maqsadi axborot jamiyatida o‘quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek, ta’lim jarayonini individuallashtirish, insonparvarlashtirish va rivojlantirishdir va ta’lim tizimining barcha bosqichlarida ta’lim sifatini oshirish⁶.

⁶ Осипова, О.П. Формирование ИКТ – компетентности учителя начальных классов [Текст] / О.П. Осипова // Дополнительное образование. 2006. – № 6. - С. 34 – 39.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyasi - bu ma'lum bir natijaga erishishga qaratilgan turli xil axborot manbalariga (*elektron, bosma, instrumental, inson*) va qo'shma faoliyat vositalariga kirish uchun maxsus dasturiy va texnik vositalardan foydalanadigan pedagogik texnologiya.

Umumiy o'rta ta'lim tashkilotidagi aloqa texnologiyalarining sub'ektlari uni bevosita amalga oshiradiganlardir, ya'ni o'qituvchilar. Kommunikativ texnologiyalarning ob'ektlari to'g'ridan-to'g'ri kommunikativ ta'sirga yo'naltirilgan, ya'ni maktabgacha yoshdagi bolalardir. Kommunikativ texnologiyalarni ishlab chiqish bir necha bosqichlarga ega:

– **birinchi bosqich** - maqsad va vazifalarni shakllantirishni, ob'ektni aniqlashni ta'minlaydigan nazariy;

- **ikkinchi bosqich** – uslubiy, bu reja tuzish, usullar, usullar va vositalarni tanlash va asoslash bilan bog'liq;

– **uchinchi bosqich** - pedagogik loyihaning amaliy faoliyatini amalga oshirishni ta'minlaydigan protsessual bosqich.

Olim I.V.Robert zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sifatida ma'lumotlarni to'plash, saqlash, qayta ishlash, uzatish va kompyuter tarmoqlarining axborot resurslariga kirish imkoniyatlarini ta'minlaydigan dasturiy-apparat va texnik vositalarni, mikroprotsessori va kompyuter texnologiyalarini, axborot uzatish va almashish tizimlarini tushunishni taklif qiladi⁷.

Innovatsion axborot texnologiyalariga kasbiy qiziqish pedagogik faoliyatni axborot bilan ta'minlashni tashkil etish masalalarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Axborot texnologiyalaridan foydalanishning bir nechta imkoniyatlarini ajratish mumkin:

1. Ma'lumot qidirish;
 - elektron kutubxonalarda;
 - brauzerlardan foydalanish (Microsoft Internet Explorer, Google Chrome, Mozilla Firefox, Opera, Yandex, SlimBrowser, QupZilla, Comodo IceDragon, Browzar, Amigo va boshqalar.);
 - qidiruv tizimlari (*Google.ru, Mail.ru, Yandex.ru, Rambler.ru, Bing.com, Yahoo.com, Sputnik.ru, Nigma.ru, Webalta.ru, Metabot.ru va boshqalar*).
2. Tarqatish, joriy etish va tajriba orttirish (*videokonferentsiyalarda nutq so'zlash, ommaviy axborot vositalarida nashr etish, konferentsiyalar va professional tanlovlarda qatnashish va hk*).
3. Axborotni saqlash va saqlash:
 - *Blu-Ray disklari, online kutubxonalari, flash-xotira;*

⁷ Роберт, И.В. Распределенное изучение информационных и коммуникационных технологий в общеобразовательных предметах [Текст] /И.В. Роберт// Информатика и образование. – 2001. – №5.

➤ *Ma'lumotlarni saqlash (Google Drive, Dropbox, Mega, Yandex. disk, iDrive, MediaFire, ADrive, Box.net va boshqalar).*

4. Ovoz va grafikani qayta ishlash va ijro etish

➤ *pleyerlar: Adobe Flash Player, KMPlayer, aimp, iTunes, Media Player Classic, Windows Media Player (WMP), VLC Media Player, QuickTime Player, Winamp, Aire Freshener va boshqalar.*

➤ *rasmlarni ko'rish uchun dasturlar: IrfanView, ACDSee, FastStone Image Viewer, STDU Viewer, PhotoShop, Picasa, Nero Kwik Media va boshqalar.*

➤ *sxemalar va grafikalar yaratish uchun dasturlar: Microsoft Office Visio, SmartDraw, Edge Diagrammer, Diagram Studio, PowerPlugs, DeltaGraph va boshqalar.*

5. Videoni qayta ishlash va tahrirlash:

Dasturlar: Windows Movie Maker, Movavi Video Editor, Sony Vegas Pro, VideoPad Video Editor, Adobe Premiere Pro, VSDC Free Video Editor, Avidemux, Edius Pro va boshqalar..

Musiqiy ta'limda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning asosiy shakllari:

➤ *taqdimotlar;*

➤ *interfaol doska bilan ishlash;*

➤ *video va audio parchalar;*

➤ *tayyor dasturiy mahsulotlar: o'quv diskleri, virtual ekskursiyalar, elektron kitoblar, elektron kutubxonalar, ma'lumotnomalar, qo'llanmalar, o'quv dasturlari va boshqalar.*

Innovatsion axborot vositalari bir nechta shakllarni o'z ichiga oladi: *Internet, elektron pochta yoki pochta, elektron konferentsiya va videokonferentsaloqa.* Ushbu vositalar o'qituvchilarga ma'lumot almashish, o'z g'oyalarini translyatsiya qilish, turli muammolarni hal qilish va muhokama qilishda ishtirok etish imkonini beradi.

Elektron pochta (elektron pochta) – modem yordamida jamoat (yoki maxsus) telefon tarmog'iga ulangan kompyuter xabarlarini saqlash va yo'naltirish funksiyalarini bajaradigan kompyuter foydalanuvchilari o'rtasida xabarlarini yuborish tizimi. Agar biz elektron pochta an'anaviy bilan taqqoslasak, birinchisi bir necha soniya ichida tezroq etkazib berishdan ustundir. Elektron pochta nafaqat matn, balki harfga biriktirilgan turli formatdagi hujjatlar, rasmlar va hatto video materiallar ham bo'lishi mumkin. Shuningdek, siz elektron pochta xabarlarini qabul qilishingiz va yuborishingiz mumkin bo'lgan turli xil mobil qurilmalar mavjud.

Online konferentsiya aloqasi-assenkron aloqa muhiti o'qituvchilar o'rtasida samarali hamkorlik qilish uchun ishlatilishi mumkin, bu sizning fikringizni yozma ravishda bayon qilishingiz, savol berishingiz va boshqa ishtirokchilarning matnini o'qishingiz mumkin bo'lgan forumdir. Online konferentsiyalarda qatnashish o'qituvchilarning o'z-o'zini tarbiyalashi uchun juda samarali.

Videokonferentsaloqa-o‘qituvchilar Real vaqtda o‘zaro aloqada bo‘lganda sinxronlashtiriladi. Bu maslahat, ma’ruza yoki telemost kabi aloqa qilish mumkin. Videokonferentsiyaning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat: foydalanish qulayligi, realizm, vaqtni tejash, miqyoslilik va xavfsizlik. Eng keng tarqalgan video aloqa xizmatlari: *Google + hangouts, Skype, Facetime, Tango, Viber, Jitsi va boshqalar.*

Ta’lim jarayonini sifatli o‘zgartirish uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish jamiyat rivojlanishining ko‘rsatkichlaridan biridir. Darhaqiqat, musiqiy rahbarning amaliy faoliyatiga mualliflik multimedia loyihalari, ta’lim mahsulotlari, elektron musiqa va o‘yin qo‘llanmalarini ishlab chiqish shaklida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish o‘quv jarayonini tashkil etish sifatini oshiradi va bolaning musiqiy rivojlanish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ibrohimov O.A. «O‘zbek xalq musiqa ijodi» (metodik tavsiyalar I qism), Toshkent, 1994 y.
2. Nurmatov H., Ibrohimov O. Musiqa. 6-sinf uchun o‘quv qo‘llanma. O‘qituvchi. 1997 y.
3. Mamadaliev F. Milliy musiqa ijrochiligi masalalari.